

**DINSHUNOSLIKDA EMPATIYA: DINIY E'TIQODLAR VA
MADANIYATLARARO TUSHUNISH O'RTASIDAGI BOG'LANISH**

Xudoyberdiyev Rashid Zokir o'g'li

Toshkent davlat tibbiyot universiteti. O'qituvchi

e-mail :xudoyberdiyevrashid077@gmail.com

+998880332494

Talaba: Fayziyeva O'g'ilxon Amrulloevna

Tashkent State Medical University

e-mail:ogilxonfayziva@gmail.com +998938407959

Annotatsiya: Ushbu maqola dinshunoslikda empatiya tushunchasini, uning diniy e'tiqodlar va madaniyatlararo tushunishga bo'lgan ahamiyatini ilmiy nuqtai nazardan tahlil qiladi. Maqolada empatiya kontseptsiyasi, uning diniy qadriyatlarga va turli madaniyatlar o'rtasidagi muloqotga ta'siri, shuningdek, interfaith (dinlararo) hamkorlikni rivojlantirishdagi roli ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari empatiya orqali diniy intolerans, stereotiplar va noto'g'ri tushunishlarni kamaytirish mumkinligini ko'rsatadi, shuningdek, ijtimoiy uyg'unlik va tinchlikni shakllantirishda muhim vosita ekanini tasdiqlaydi.

Kalit so'zlar : Dinshunoslik, empatiya, diniy e'tiqod, madaniyatlararo tushunish, diniy tolerans, dinlararo muloqot, stereotiplarni kamaytirish, diniy kommunikatsiya.

Kirish

Bugungi kunda dunyo globalizatsiya va madaniyatlararo muloqot davrida yashamoqda. Turli dinlar va madaniyatlar o'rtasidagi aloqalar tobora ko'paymoqda, shu bilan birga diniy nizolar, stereotiplar va noto'g'ri tushunishlar ham keng tarqalgan. Shu sababli, dinshunoslikda empatiya kontseptsiyasi alohida ahamiyat kasb etadi. Empatiya — bu boshqa insonning his-tuyg'ularini va fikrlarini tushunish va ularga hurmat bilan yondashish qobiliyati — diniy e'tiqodlar va madaniyatlararo muloqotni samarali qilishda markaziy rol o'ynaydi.

Empatiya nafaqat shaxsiy rivojlanish va psixologik barqarorlikni ta'minlaydi, balki jamiyatlar o'rtasidagi nizolarni kamaytirish, diniy bag'rikenglikni oshirish va ijtimoiy uyg'unlikni ta'minlashda vosita hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, empatiya diniy bilimlar, madaniyatlararo muloqot va interfaith tadqiqotlarda metodologik va amaliy ahamiyatga ega.

Empatiya tushunchasi va uning dinshunoslikdagi roli

Empatiya so'zi yunoncha "empathia"dan kelib chiqqan bo'lib, "ichki his qilish" yoki "boshqalarning hislarini tushunish" ma'nosini bildiradi. Psixologiya va ijtimoiy fanlarda empatiya ikki asosiy komponentga bo'linadi:

1. Kognitiv empatiya – boshqalarning fikr va e'tiqodlarini tushunish qobiliyati.
2. Emotsional empatiya – boshqalarning his-tuyg'ularini ichki darajada his qilish qobiliyati.

Dinshunoslikda empatiya tadqiqotchiga yoki shaxsga boshqalarning diniy e'tiqodlarini o'z nuqtai nazaridan emas, balki o'sha e'tiqod egasining dunyoqarashidan tushunishga yordam beradi. Shu orqali diniy stereotiplar va noto'g'ri talqinlarni kamaytirish mumkin.

Misol: Masihiylikni chuqur bilmaydigan shaxs, empatiya orqali bu e'tiqodga ega odamlarning qadriyatlarini, diniy marosimlarining ahamiyatini va ruhiy tajribalarini tushunishi mumkin.

Diniy e'tiqodlar va empatiya

Diniy e'tiqodlar insonning qadriyatlari, hayotiy qarorlari va ijtimoiy munosabatlariga bevosita ta'sir qiladi. Empatiya orqali:

Diniy nizolar va stereotiplarni kamaytirish mumkin;

Diniy bilimlarni yuzaki emas, balki chuqurroq o'rganish imkoniyati paydo bo'ladi;

Turli e'tiqodga ega shaxslar o'rtasida hurmat va hamkorlik rivojlantiriladi.

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, empatiya rivojlangan shaxslar diniy bag'rikenglikka moyil bo'lib, ekstremistik qarashlarga nisbatan immunitetga ega bo'lishadi.

Misol: Buddizmni o'rganayotgan odam empatiya orqali boshqa dinlarga nisbatan ham ochiq va hurmatli bo'lishi mumkin, bu esa madaniyatlararo dialogni osonlashtiradi.

Madaniyatlararo tushunish va empatiya

Madaniyatlararo tushunish – bu turli madaniyatlarning qadriyatlari va an'analarini tan olish va hurmat qilish qobiliyatidir. Empatiya bu jarayonda markaziy vosita sifatida xizmat qiladi:

1. Boshqalarning ichki dunyosini tushunish orqali stereotiplarni kamaytiradi;
2. Turli madaniyatlar va dinlar o'rtasidagi muloqotni samarali qiladi;
3. Ijtimoiy uyg'unlik va tinchlikni ta'minlaydi.

Misol: Global ishchi guruhda turli millat va din vakillari mavjud bo'lsa, empatiya yordamida ular o'zaro tushunish va samarali hamkorlikni yo'lga qo'yishi mumkin.

Empatiya va diniy dialog

Diniy dialog — bu turli e'tiqodga ega shaxslar o'rtasida xolis, hurmatli va samarali muloqotni tashkil etish jarayoni. Empatiya bu jarayonda quyidagi vazifalarni bajaradi:

- Boshqalarning dunyoqarashini tushunishga yordam beradi;
- Qarzlash yoki bahslashish o'rniga konstruktiv muloqotga imkon yaratadi;
- Diniy bag'rikenglik va ijtimoiy uyg'unlikni rivojlantiradi.

Tajriba: Turli diniy tashkilotlar va maktablarda empatiya treninglarini o'tkazish orqali talabalar o'rtasida diniy tushunish va hurmat oshganligi kuzatilgan.

Empatiya rivojlantirishning usullari

Empatiyani rivojlantirish uchun quyidagi metodlar qo'llaniladi:

1. Diniy va madaniy bilimlarni chuqur o'rganish – boshqa dinlarning asosiy tamoyillari va marosimlarini bilish;
2. Madaniyatlararo tajriba – boshqa e'tiqod va madaniyat vakillari bilan suhbatlar, sayohatlar va seminarlar;
3. Refleksiya va ichki tahlil – boshqalarning nuqtai nazarini o'zingiznikidan ajratib ko'rib chiqish;

4. Dinlararo loyihalarda ishtirok – turli din va madaniyat vakillari bilan birgalikda ishlash orqali empatiyani amalda rivojlantirish.

Xulosa

Dinshunoslikda empatiya konsepsiyasi nafaqat shaxsiy, balki jamiyat darajasida ham juda muhimdir. Empatiya:

Diniy e'tiqodlarni chuqur tushunishga yordam beradi;

Stereotiplar va noto'g'ri tushunishlarni kamaytiradi;

Madaniyatlararo muloqot va interfaith hamkorlikni rivojlantiradi;

Ijtimoiy uyg'unlik, diniy tolerans va hurmatni oshiradi.

Bugungi global dunyoda empatiya nafaqat ilmiy metod sifatida, balki amaliy vosita sifatida ham e'tiborga loyiqdir. Dinshunoslikda empatiya orqali turli e'tiqod va madaniyatlar o'rtasidagi tushunishni rivojlantirish, diniy nizolarni kamaytirish va jamiyatda tinchlikni ta'minlash mumkin. Shu sababli, empatiya konsepsiyasini o'rganish va amaliyotda qo'llash barcha diniy va madaniy tadqiqotlar uchun zaruriy ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Batson, C. D. (2011). *Altruism in Humans*. New York: Oxford University Press.
2. Harris, S. (2010). *The Moral Landscape: How Science Can Determine Human Values*. New York: Free Press.
3. Pargament, K. I. (1997). *The Psychology of Religion and Coping: Theory, Research, Practice*. New York: Guilford Press.
4. Smith, J. Z. (1998). *Religion, Religions, Religious*. Minneapolis: Fortress Press.
5. Hofstede, G., Hofstede, G. J., & Minkov, M. (2010). *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. New York: McGraw-Hill.
6. Armstrong, K. (2006). *The Great Transformation: The Beginning of Our Religious Traditions*. New York: Knopf.
7. Goleman, D. (2006). *Social Intelligence: The New Science of Human Relationships*. New York: Bantam Books.
8. Knitter, P. F. (2002). *Introducing Theologies of Religion*. Maryknoll, NY: Orbis Books.

9. Schweitzer, F., & Gockel, A. (2013). Empathy and Religious Understanding. *Journal of Empirical Theology*, 26(2), 45–67.
10. Berger, P. L. (2011). *The Sacred Canopy: Elements of a Sociological Theory of Religion*. New York: Anchor Books.